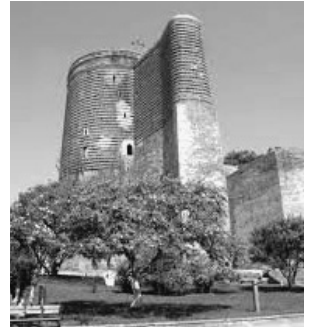

MÜHACİR

"İranlı Mühacirlər Cəmiyyəti" İctimai Birliyinin mətbu nəşri
№ 03 (100) 30 iyul 2017-ci il

ابر انتم , مهاجر لر جمعتم , اجتماع , بر لسن , مطبو نشر ۷

S.C. Pişəvəri qalib gəldi! Məğlub oldumu?!

Üç yuvarlaq rəqəmin təlqin etdiyi iki seçim arasındayam. Hər biri ictimai-siyasi əhəmiyyəti baxımından diqqəti cəkdiyindən baş redaktor kimi vəziyyətim anlaşılandır. "Mühacir" qəzetinin 100-cü sayını oxuculara ərmağan edərkən yubilyarın 27 ildə keçdiyi yola ətraflı nəzər salınması tək yazının imkanı xaricindədir. İnanmırsınızsa parlaq imza sahiblərinin 1990-cı ildən günümüzədək miras qalan mənəvi yadigarlarının qoruyucularını birlikdə vərəqləyək.

"Mühacir" daim ona görə əldən-ələ gəzir ki, 70 il əvvəl Arazın bu tayına pənah gətirən niskilli insanların yalnız həmdərdi, həmsöhbəti, saf, ülvi arzularının təcəssümçüsü olmayıb, pasibanlarımız, ürək duyğularımıza şərik çıxanlar da qəzetimizi özlərinin tribunası saymaqdadırlar. Adları milli tariximizə görkəmli inqilabçı, məşhur şair, yazıçı, publisist, alim kimi həkk edilən Əmirəli Lahrudin, Söhrab Tahirin, Əli Rəhmanın, Lütfəli Ərdəbilinin, Əsəd Yaqubinin, Cəfər Mücirinin, Məmmədrza və Səməd Afiyətlərin, Sabir Nəbioğlunun... digər müəlliflərimizin imzalarına Azərbaycanın bütövlükdə dövrü mətbuatında sosial sifariş, ehtiyac olub. Gənc jurnalist kimi 27 il əvvəl imzama həmin cərgədə görəkən keçirdiyim sevinc və vüqar hissini sözlə təsvir etmək qeyri-mümkündür. Əminəm ki, hazırda ədəbi birliyəməz rəhbərlik edən 70 yaşlı şair Tariyel Ümid də qələm dostları ilə fikirlərini bölüşərdi.

"Mühacir" in ötən ilin sentyabrında fəaliyyətinin yenidən bərpasını "bir şam ki, haqdan yanar, heç vaxt sönməz" məsələsinin həyatiliyinə daha bir əyani sübut kimi qəbul etdik. Fasilə nə az, nə çox, düz 19 il çəkdi. Haqlı qınaqlara tuş gəldik. Yaxşı bilirsiniz ki, mühacir həyatı təminatdan, güzərandan asılı olmayaraq həssas yaşantıdır. Söz-mühacir qəlbini ovuntusu, ətrafındakılarla ünsiyyətin körpüsüdür. Belə tribunası az qala tərkidünyaya bənzəyirsən.

Biz "Mühacir" adını çəkəndə istəməz Seyid Cəfər Pişəvərini, silahdaşlarını, ata-babalarımızı, ən başlıca-

sı "21 Azər"i xatırlayırıq. Tərəddüdsüz deyə bilərəm ki, "Mühacir" elə XX əsrin ən ünlü mühaciri olmuş S.C. Pişəvərinin üzünü görmədiyi, amma ruhunu, ideyalarını yaşadan mətbu nəşrdir, bitməyən bioqrafiyasının özüdür, davamıdır. 1892-ci il avqustun 26-da Xalxal mahalının Zeyvə kəndində anadan olan Seyid Cəfərin əbədi mühacirət taleyi, alın yazısı idi. 1905-ci ildə neft Bakısına çörək, təhsil məqsədi ilə gələndə də, Xırdalanda müəllimlik edəndə də, Ədalət Firqəsinin orqanı "Hürriyyət" qəzetinin baş redaktoru, Gilanda inqilabi dövlətin xarici işlər naziri olanda da, 11 il Qəsri-Qacarda məhkum həyatı yaşayanda da, 1946-cı ilin dekabrında fədailəri ilə müvəqqəti sərhəddi adlayanda da mühacirlik ifadəsi cinahdışı idi.

Olum da, ölüm də qaçılmazdır. Adətən məsafənin uzunluğu-qısalığı müzakirə predmetinə dönər. Görkəmli şəxsiyyətlərə gəldikdə doğum və əbədiyyətə qovuşma tarixçələrinin yuvarlaq rəqəmlərdə kəşiməsini tələyin saysız-hesabsız pərəstişkarlarına nəsihət etdiyi ədalətsizlik kimi dəyərləndirərdim. Praktiki vəfatın yubileyinin qeyd edilməsi faktına rast gəlməmişəm. Fəqət əbədiyyətə, sonsuzluğa qovuşmanın yuvarlaq rəqəmləri 50, hətta 100 ildən sonra da pərəstişkarlarını, xatirəsini əziz tutanları bir araya gətirir.

Seyid Cəfər bioqrafiyası da hər beş-on ildən bir bizlərə eyni ovqatı yaşatmaqdadır. Ötən ay şəhadətinin 70-ci ili tamam oldu. Bununla əlaqədar rəhbərimizin uyuduğu Bakının Fəxri Xiyabanına elliklə, gül-çiçək dəstələri və çələnglə baş çəkdik. Üç gün sonra yolumuz Yevlaxın Aran qəsəbəsinə istiqamətləndi. Yevlaxlılar 70 il əvvəl Seyid Cəfərin avtomobil qəzasına salındığı, dünyasını dəyişdiyi həmin ərəzidə büstünü qoymuş,

man göz bəbəyitək qorunur.

Mən bunu çıxışında bütövlükdə Azərbaycan xalqının, dövlətinin, rəhbərliyinin milli tariximizə sonsuz ehtiramının ifadəsi olduğunu dilə gətirdim, onlara, həmçinin şərəfli missiyanın daşıyıcısı Yevlax rayonu rəhbərliyinə, bütün aranlılara təşkilatımız adından minnətdarlığımızı bildirdim.

Kövrək, həm də qürur doğuran anlarda S.C. Pişəvərinin 45 il əvvəl Səttərxanın məzarı üzərindəki nitqində səsləndirdiyi sözləri xatırladım: "Təcrübə əməli surətdə sübut etdi ki, Azərbaycan azadixahları Səttərxanı seçməkdə heç də yanılmamışdılar. Bu rəşadətli insan azadlıq cərəyanının başında durduğu vaxtdan öz həyatının son dəqiqələrində azadlığa bəslədiyi inam və əqidəsi üzündən misli görünməmiş istedad və ləyaqət göstərdi". Tehrandə 1 avqust 1945-ci ildə redaktoru olduğu "Ajir" qəzetində dərc edilən nitqində ifadəsini tapan tarixi qiymətin xalqı "21 Azər" in qələbəsinə qovuşdurmuş insanın özünə də aidiyyətini dedim.

Kimlərsə etirazına, qınağına, şərhinə, təhlilinə əhəmiyyət vermədən fikrimin üzərində qətiyyətlə dayanmaqdayam: Seyid Cəfər Pişəvəri milli-azadlıq hərəkatımızın möhtəşəm şəhidlərindəndir. Saray, mülk, rahatlıq onun əqidəsi ilə yoldaşlıq edə biləcək anamlar deyildi. Cəmi 55-il yaşadı. İstəsəydi uzun ömürlü nəslin nümayəndəsi kimi 90-nı, yüzü yəqin aşırırdı. Onda tarixdə indiki Seyid

Cəfər Pişəvəri imici ilə qalmazdı. Bioqrafiyası azadlıqsevərlərin qara damğası ilə möhürlənərdi. Geriyə yol olmadığını, başqa cür hərəkatın bağışlanmayacağını bildiyindən əqidəsinə xəyanət etmədi. Nəticədə ilk baxışdan avtoqəza təsiri bağışlayan hadisədə şəhadəti ilə nəinki özünün, eləcə də bütöv mübarizlər nəslinin şərəf və ləyaqətinin qorunması kimi missiyanın fədakar daşıyıcısı olduğuna tarixi möhürünü vurdu!

Sentyabrın 3-ü Azərbaycan Demokrat Firqəsinin ad günüdür. Həmin hadisənin elmi-praktik konfransla qeyd olunmasını planlaşdırmışıq. ADF, Milli Hökumət və "21 Azər" Hərəkatı Seyid Cəfərin fundamental əsərləridir. Tədbirimiz məhz onun təvəllüdünün 125 illik yubileyinə həsr ediləcəkdir.

70-125! Yəqin hər iki yuvarlaq rəqəmin bizlərə nələri bəxş etdiyini aqil oxuculara xırdalamaq sadələvlük olardı.

Tarixdə əbədi qalma haqqı ilə mükafatlandırılanlar üçün olum-ölüm rəqəmləri nisbi anlayışlardır. Fərq etməz ilin hansı fəsli, ayı olsun, hamılıqla ziyarətqahlara baş çəkir, məşəllərimizdən yeni enerji alır, yollarına sədaqətini bəyan edir, rahat uyumalarını şərtlə deyirik. Seyid Cəfər ziyarətqahlarımızın and yerinə çevrilmələri on illər boyu diskussiya mövzusu olan sualları da cavablandırır: "Seyid Cəfər Pişəvəri qalib gəldi! Məğlub oldumu?!"

Bir daha təkrarlayıram: bəli, İranda və bütün Yaxın Şərqdə indiyədək alternativini olmayan "21 Azər" Hərəkatı həqiqətən Seyid Cəfərin şanlı əsəridir. 71 il əvvəl xalqa güvənərək qələbə bayrağını məsləkdaşları ilə Təbrizin Ərk qalası üzərində dalğalandırdı-Qalib Gəldi! O bayraq yenə başımızın üstündə, köüllərimizdədir. Nəsillər bir-birini əvəzləsə də, "ideoloqların" şəh məşını fasiləsiz çamur yağdırsa da "21 Azər" adlı sönməz Günəş, həyat universitetlərimiz sayılan S.C. Pişəvəri irsi sualın ikinci tərəfini də cavablandırır: Xeyr! O, qələbələr üçün yaranmışdı, qalib kimi də yeni zəfərlərə köklənib.

Rəhim Hüseynzadə,
Azərbaycanın əməkdar jurnalisti

S. C. Pişəvəri Fəxri Xiyabanda və Yevlaxın Aran qəsəbəsində anıldı

"İrənlı Mühacirlər Cəmiyyəti" İctimai Birliyi görkəmli inqilabçı, ictimai-siyasi xadim, jurnalist, yazıçı, naşir, Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin yaradıcısı və rəhbəri, Milli Hökumətin baş naziri Seyid Cəfər Pişəvərinin əbədiyyətə qovuşmasının 70, anadan olmasının 125 illiyi ilə əlaqədar tədbirlər planı tərtib edib. Bunların reallaşdırılmasına anım mərasimləri ilə başlanılıb.

di yer qazandığını deyib. R. Hüseyinzadə bütün bunlar barədə daha ətraflı söz açılması, təhlillər aparılması üçün təşkilatın sentyabrda yubilyarla bağlı elmi-praktik konfrans da keçirəcəyini bildirdi.

Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Şərqsünaslıq İnstitutunun əməkdaşı, tarixçi-alim Əkrəm

Bu məqsədlə iyunun 9-da paytaxtdakı Fəxri Xiyabana baş çəkən cəmiyyət üzvləri, alimlər, tədqiqatçılar, ictimaiyyət nümayəndələri öncə Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edib tər çiçək dəstələri düzüblər. Sonra Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin uzun illər rəhbəri olmuş general Qulam Yəhyanın xatirəsinə ehtiram nümayiş etdirilib.

S.C.Pişəvərinin abidəsi önündə düzənlənən mərasimi İMC-nin sədri Rəhim Hüseyinzadə açdı. O, Seyid Cəfər Pişəvərinin XX əsrin parlaq şəxsiyyətlərindən biri olduğunu, nəinki Azərbaycanda və İranda, eləcə də bütün Şərqdə misilsiz xidmətləri ilə tarixdə özünə əbə-

Rəhimli (Bije) S.C. Pişəvərinin həyat və mübarizə yolunun ətraflı təhlilini verib. Həmin institutun bölmə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Sə-

məd Bayramzadə isə çıxışında onu amalına, məsləkəinə sadıq insan kimi səciyyələndirib. İMC-nin ədəbi birliyinin sədri, Dədə Qorqud beynəlxalq mükafatı laureatı Təriyel Ümidin S.C.Pişəvəriyə aid şeirindəki nikbin duyğular fədai övladlarının inandığı özündə də rəhbərin yolunun davamında ısrarlı olduğunu göstərib.

İran Xalq Partiyasının təmsilçisi Murtuza Nizamoğlu çıxışında S.C.Pişəvərinin doğulub boya-ba-

şa çatdığı ölkədə bütün saf amallı insanların mənəvi sərəvəti, qürur mənbəyi olduğundan danışdı.

Anım tədbirləri iyunun 13-də Yevlax rayonunun Aran qəsəbəsində S.C.Pişəvərinin və məsləkdaşlarının şərəfinə salınmış "21 Azər" parkında davam etdirilib. Nurlu şəxsiyyətin abidəsi önündə düzənlənən anım tədbirində İMC-nin Bakı və Gəncə şəhər təşkilatlarının

üç şəhid verən İbrahimilər nəslinin nümayəndələrinin də olmasından qürur duyduğunu dilə gətirib. İran Xalq Partiyasının təmsilçisi Murtuza Nizamoğlu rəhbərin adının, xatirəsinin hər bir mütərəqqi insana əziz olduğunu söyləyib.

Anım tədbirində Aran qəsəbə orta məktəbinin dərns hissə müdiri Tahirə Cəfərova, müəllimlərdən İlhamə Fətihi, Eldəniz Tağıyev və

təmsilçiləri, Yevlax rayonundan ictimaiyyət nümayəndələri və Aran qəsəbə orta məktəbinin müəllimləri iştirak

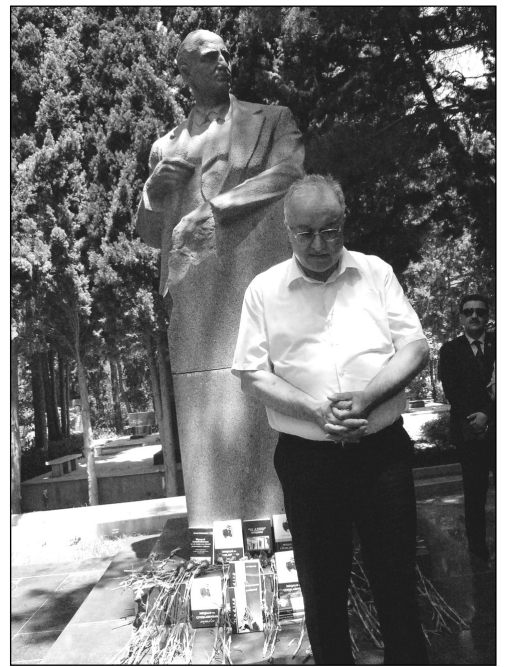

Yevlax Şəhər İcra Hakimiyyətinə, icra başçısı Qoca Səmədova və burada ilboyu səliqə-sahman yaratdıqlarına görə qəsəbə məktəbinin kollektivinə rəhbəri olduğu təşkilat adından minnətdarlığını bildirib. Tarixçi-alim Səməd

Bayramzadə çıxışında S.C. Pişəvərinin fədakar həyat yolunun təhlilini verib. Əli Dəsti isə İMC-nin sədri olduğu Gəncə şəhər təşkilatı üzvlərinin hər ilin iyununda burada toplaşdıqlarını vurğulayıb və əlavə edib ki, tədbirin öz coğrafiyasını genişləndirməsini də bir əhəmiyyətə çevirmək zəruridir.

İMC sədrinin birinci müavini Firidun İbrahimi S.C. Pişəvərinin yenilməz silahdaşları sırasında

başqaları çıxışlarında Pişəvəri şəxsiyyətinin gənc nəslin vətənpərvərlik tərbiyəsindəki müsbət rolundan danışdıqlarını və qeyd ediblər ki, bu bağ, bu abidə həm də qürur ünvanımızdır.

...Yaddan çıxmayan hadisələrdən biri də 1324-cü ilin azər ayının 20-də Azərbaycan Milli Məclisinin birinci sessiyasının işə başlaması hadisəsidir. Sessiyada Pişəvəri mövcud vəziyyət haqqında qısa məlumat verdikdən sonra nəzmiyyənin təslim olması haqqındakı xəbəri də nümayəndələrə xəbər verdi və dedi ki, indi əmniyyə idarəsi qalır, onlar da ya təslim olmalı, ya da vuruşmalı

Jandarm rəisi sərhəng Malik təslim olmağa razılıq verdi və bir şərtlə ki, bir daha öz əfsəsləri ilə də söhbət aparaq. Onunla birlikdə jandarm idarəsinə gəldik. O əfsəsləri otağa topladı, mən onlarla bir qədər danışdım, onların bir sıra suallarına cavab verdim. Xeyli söhbət etdikdən sonra onlardan çoxları təslim olmaq qərarına gəldilər. Biz onlara təklif etdik ki, kim öz dərəcəsinə qalıb xidmət etmək istəsə, qalıb öz xalqı üçün xidmət edə bilər. Əgər qalmaq istəməsə istədiyi yerə gedə bilər.

rindən tanış olmaq fikrində idim. Elə həmin ikinci çağ Pişəvəridən teleqram aldım ki, fəvri və fəvri Təbrizə hərəkət edin. Mən yoldaşlarla xudafizləşib, Təbrizə hərəkət etdim, gecəni yol gəldik və səhər Təbrizə çatdıq.

Pişəvəri ilə görüşəndə Ərdəbil hadisələri haqda və gördüyümüz tədbirlər haqda məlumat verdim. O, tədbirlərimizdən razı qaldığını bildirdi.

***

Doğma firqəmizin iddönümü günü düşmən bizə bir neçə yerdən, xüsusilə Qəzvin

sibətilə təbrik etdi. O eyni zamanda soruşdu ki, biz nə ilə məşğuluq, firqənin bu tarixi gününü necə təşkil etmişik, fədailər bayramı necə qeyd edirlər. Mən ümumi vəziyyətimiz haqqında qısaca məlumat verdikdən sonra dedim ki, düşmən iki istiqamətdə bizə basqın etmiş və fədailərimiz qəhrəmancasına düşmənlə vuruşurlar. Mən Pişəvəriyə dedim ki, indi özüm də oraya yola düşürəm. O dedi ki, mən hazırım ora gələm və bir fəda kimi fədailərimizlə çiyin-çiyinə düşməne qarşı vuru-

QULAM YƏHYANIN XATİRƏLƏRİNDƏN ALİ BAŞ KOMANDAN GENERALA TAPŞIRIQLAR VERİR

Nəsillərə nümunə, məşəqətli ömür yolu keçmiş iki böyük şəxsiyyət- Milli Hökumətimizin Baş Naziri, Ali Baş Komandan Seyid Cəfər Pişəvərinin ən inandığı əqidədaşları sırasında həmin dövrdə müdafiə nazirinin müavini vəzifəsini daşıyan, general Qulam Yəhyanın adı qızıl xətlə keçir. General ən gərgin, sınaqlı nöqtələrdə təhlükələrə baxmayaraq, canı bahasına da olsa əmrləri şərəflə yerinə yetirməyə daim amadə olmuşdur. Bunu sərkərdənin 2006-cı ildə Bakıda işıq üzü görün "Xatirələr" kitabından ixtisarla təqdim edilən sətirlərdən də aydın görmək mümkündür...

olacağıq. Pişəvəri təklif etdi ki, əmniyyə rəisi ilə danışmaq Qulam Yəhya və Mirrəhim Bilayiyə tapşırılsın. Hamı razılıq verdi.

Biz jandarm rəisi ilə evində görüşdük. Xeyli söhbətdən sonra onunla da açıq danışdıq və həqiqi vəziyyətdən onu agah etdik. Mən rəis əmniyyə ilə rəis nəzmiyyəyə nisbətən daha asan danışa bilirdim. Ona görə ki, hələ 1941-ci ildən Sarabdan onunla tanış idik. Ondən əlavə Miyanada xəlisilahl edilmiş jandarm əfsəsləri gəlib, əsil əhvalatı ona danışmışdılar. Onlar demişdilər ki, mən onlarla dediyim kimi, qovl verdim kimi rəftar etmişəm.

Qalanlar, eləcə də gedənlər bir aylıq maaşlarını ala bilərlər.

Məsələ belə sülhamizliklə həll olduqdan sonra Vilayini göndərdim ki, fədailərdən gətirib silahları təhvil alsınlar.

***

Astarada vəziyyəti belə qeyri-adi halda gördüyüm üçün Meşkinə getdim. Meşkində vəziyyət hər halda Astaradakı kimi deyildi. Meşkin fədailərindən bir iddəsinin Astaraya göndərilməsi və Astaradakı fədailərdən bir hissəsinin Ərdəbilə göndərilməsi və başqa bu kimi lazımı məsləhətlər verildi. Vəziyyəti belə gördüyüm üçün bir neçə gün Ərdəbildə qalıb, oranın ümumi vəziyyəti ilə daha də-

və Kərəcə nahiyələrindən güclü həmlə etdi. Mən göstəriş verdim ki, fədailərimiz geri çəkilməsinlər. Mən fədailərimizlə müstəqimən əlaqə saxlamaqla yanaşı, Pişəvəriyə də zəng edib, əhvalatı demək istədim. Dedilər ki, iclasdadır. Xahiş etdim ki, mümkün olsa onu telefona çağırınsınlar. Təbrizdən dedilər ki, o, cələsədə məruzə edir. Bir qədərdən sonra, daha doğrusu cələsə qurtarandan sonra Pişəvəri telefonla mənimlə danışdı, firqəmizin yaradılması günü münasibətilə bizim hamımızı, fədailərimizi, qızılbaşları, fəda başçıları, qızılbaş qoşun əfsəslərini, bir sözlə bütün yoldaşları bu əziz bayram münas-

şam.

Mən Pişəvərinə xətirçəm etdim ki, bizim fədailərin düşməne gücü çatır. Onları geri oturtmağa hər cür imkanımız vardır. Pişəvəri bizə müvəffəqiyyətlər arzu etməklə bir də tapşırı ki, düşməni geri oturdarkən sərhəd məsələsini yaddan çıxarmayıb, sərhəddi gözləyək.

Pişəvəri bir də qeyd etdi ki, onun adından fədailərə salam yetirim. Mən əlavə etdim ki, ADF MK adından hədiyyə də verək. Pişəvəri bu işə də öz razılığını bildirdi.

Mən yoldaşların yanına getdim, bir qədər əməliyyatdan sonra düşməni zorla geri çəkilməyə məcbur etdik.

Valeh Quluzadə,
Azərbaycan Demokrat Firqəsi
Mərkəzi Komitəsinin sədri

Tarixi şəxsiyyətlər ölmürlər, xalq və tarix özü onları yaşadır. Barələrində söz açacağım şəxsiyyətlər Vətənimiz İranda, doğma Azərbaycanda baş verən inqilabi mübarizələrin ön cərgəsində gedən inqilab fədailəri, ömürlərini və mənalı həyatlarını vətənin, xalqın azadlığı yolunda canlarını qurban vermiş böyük şəxsiyyətlər,

Ucalıq məkanımızın Pişəvəri zirvəsi

Əbədi qəhrəmanlardır.

Belə şəxslər Azərbaycanda saymaqla qurtaran deyil. Bu gün yalnız dördü haqqında konkret söhbət açacağam. Azərbaycanın qocaman Təbrizində milli qəhrəman Səttar xan Sərdari milli xalqın arasından çıxmış əsil xalq qəhrəmanı idi. O, özünün sədaqətli dostu, silahdaşı Bağır xan ilə birlikdə ilk dəfə olaraq Azərbaycanda Məşrutə inqilabını həsilə gətirdi. Səttar xan həm də böyük sərkərdə idi.

O, cəbhə həyatına mütəlak hakim idi. Hər şeyi dəqiq bilən, yüz ölçüb, bir biçən şəxsiyyət kimi fitri istedadla malik ensiklopedik bir kamala sahib sayılırdı. Məhz bunun sayəsində fədailərin hücum planının hazırlanmasında ağılasığmaz bacarıq göstərirdi. Onun təşkil etdiyi qızılbaşlar dəstəsi hər dəfə cəbhə xəttinə, vuruş meydanına gələndə fədailər arasında yüksək əhval-ruhiyyə yaranır, döyüşlər zəfərlə başa çatırdı. Xalq onun sücaətindən şirin-şirin danışır, hünərinə,

amalına sədaqətinə min əhsən deyirdi.

Səttar xan 1905-1911-ci illərdə özünün hərbi kamilliyini bir daha əyani şəkildə göstərərək xalqın qəlbində özünə əbədi heykəl ucaltmışdı. Sərdari milli at üstündə şahamətlə Tehran şəhərinə öz fədailəri ilə birlikdə daxil oldu. Böyük hünərvər insan dost xəyanəti nəticəsində döyüşdə ayağından ağır yara alır. Dünyasını dəyişən mübariz qəhrəmanın nəşini Azərbaycanın mərd oğulları Təbrizə gətirdilər. Xalqı bir il ona matəm saxladı.

Özünün fitri istedadı ilə hamını heyran qoyan, el arasında Bəqri adlanan yenilməz mübariz Heydər Əmioğlu da əsil inqilab fədaisi idi. Böyük elmi biliyə, dərin düşüncəyə, savada malik olan Əmioğlu tarixin yetişdirdiyi şəxsiyyətlərdən biri idi. O, biliyi, həm də yaradıcı kəşflər (silah, sursat) ustası idi. Heydər Əmioğlu tarixin yaddaşında döyüşən hərbiçi və maarifçi kimi qalıb. O, hər cəhətdən uzaqgörən bir insan idi. Cəngəllilər hərəkatında,

Türkmənistanda, Xorasan inqilabında danılmaz töhfələri olmuşdur. Ölməz mübariz S.C. Pişəvəri ilə birlikdə Cəngəllilər hərəkatının ən fəal mübarizlərindən biri, bəşəri ideyalar uğrunda çarpışan insan kimi tarixi xidmətləri vardır. Heydər Əmioğlu da dost xəyanətinin qurbanı oldu.

Əyilməyən inqilab mübarizi Şeyx Məhəmməd Xiyabani vətən, xalq eşqi ilə alışıb yanan bir inqilab mübarizi idi. 1918-1920-ci illərdə Azərbaycanda yaranmış Şeyx Məhəmməd Xiyabani hərəkatı ölkədə bir inqilabi təlatüm yaratdı. Bu qiyamda Şeyx Məhəmməd Xiyabani bütün İrən ayağa qaldırdı. Azərbaycan yenedən qəhrəmanlar diyarına çevrildi. Üsyan ölkə tarixində ucubacağı olmayan bir selə çevrildi. Xalqın sevimlisi olan Şeyx Məhəmməd Xiyabani də dost xəyanətinin qurbanı oldu. Bu şəxs unudulmaz varlığın səcdəgahıdır.

S.C. Pişəvəri Azərbaycan xalqı ilə yanaşı bütün İrən, Şərqi, mütərəqqi bəşəriyyətin əbədi tapıtısı, vüqarıdır. Bütün mənalı

həyatı şərəfli səhifələrlə bəzənən bu insanın nəsillərə örnək həyat yolu barı-bəhrəsi tükənməyən möhtəşəm bir ağaca bənzəyir. Oradan alim də, yaradıcı insan da, ictimai faydalı bütün sahələrin təmsilçiləri də özlərinə aid nemətləri götürə bilərlər. Lakin tam əminliklə deyə bilərik ki, bu ağacın daim diqqəti çəkən üç bəhrəsinin indinin özündə belə alternativ yoxdur. Azərbaycan Demokrat Firqəsini və "21 Azər" Hərəkatını və cəmi bir il yaşayıb əsrlərə bərabər yol qət edən Milli Hökumətimizi nəzərdə tutaram.

Hər biri barədə saysız-hesabsız əsərlər, yazılar qələmə alınıb, yenə də ictimai və beynəlxalq fikir hədəfindədir. Pişəvəri dediklərinin, yazdıqlarının həyatiliyini praktik fəaliyyəti ilə doğruldub nəsillərə xəzinə, mənəvi borc kimi yadigar qoyub. Onun qeyd edəcəyimiz 125 yaşı, andığımız vətənin 70 illiyi bizləri bir daha şərəfli tariximizə nəzər salmağa, varislər olduğumuzu daim yaddan çıxarmamağa sövq edir.

Pişəvəri yazır: xatirələr, məqalələr, çıxışlar

ZINDAN DƏFTƏRİNDƏN XATİRƏLƏR (1930-1941-ci illər)

S.C.Pişəvərinin dünya görüşünün formalaşmasında və sabitləşməsində onun 10 il "Qəsr-Qacar" adlanan zindan həyatının mühüm rolu olmuşdu. Zindanda siyasi məhbus həyatı keçirərkən o, 10-15 ildə keçdiyi mübarizə yoluna tənqidi nəzər salır. Sonralar S.C.Pişəvəri "Qəsr-Qacar" da keçirdiyi zindan illərini bir məktəb adlandırmışdı. Siyasi mübariz, inqilabçı, demokrat, jurnalist, yazıçı, dövlət xadimi olmuş S.C.Pişəvəri ağır zindan günlərində də qələmi yerə qoymamışdı. O, "Ədalət Firqəsinin tarixi", "Zindan xatirə dəftərindən", "Cəngəl hərəkatı" siyasi-tarixi səpkili kitablarını və bir sıra elmi, bədii-tənqidi yazılarını, həmçinin, "Nadirə" və "Məhin banu" adlı romanlarını zindanda yazmışdı.

Onun zindan xatirələri toplusunda Pəhləvi rejiminin amansızlığı, "Qəsr Qacar" zindanındakı insan qatillərinin siyasi məhbusları diri gözlü məhv etməyə yönəldilmiş alçaq əməlləri geniş müşahidə diapazonunda qələmə alınmışdı. Xatirələri bütövlükdə kitabda yerləşdirmək mümkün olmadığından biz xatirələrdən bəzi lövhələri oxucuların nəzərinə çatdırmaqla kifayətlənirik.

Özünün yazdığı kimi, onu bu işə dostu, "Dad" qəzetinin redaktoru Ütnid Nuri razı salmışdır. İlk dəfə "Dad" qəzetində "Sirmurq" imzası ilə çap edilən "Zindandan Kaşanədək

xatirələr", sonra "Ajir" qəzetində "Zindan xatirələri dəftərindən" başlığı altında çap edilmişdir. "Zindan xatirələri dəftərindən" bəzi parçaları oxuculara təqdim edirik.

"...Qəsrin" dastanı kədərli, dəhşətli, eyni halda oxunmalıdır. Təəssüflər olsun ki, mövcud vasitələrlə bu dastanı bütövlüklə təsvir etmək mümkün deyil. Biz bu xatirələrdə icbari olaraq, onların bəzi yerlərini nəzərə çatdırmaqla qənaətlənmişik. Eyni halda hadisələri hekayə kimi şərh etsəydik çox uzun və yorucu ola bilərdi. Buna görə də müvəqqəti həbs və istintaq günlərini

qeyd olunan tərzdə qələmə alıb, qalan məsələləri isə ayrı-ayrı mövzular kimi qeyd edəcəyik. Bizcə, bu üslub ilə həm xatirələr yorucu olmaz, həm də oxucu istədiyi bölməni asanlıqla tapıb istifadə edə bilər. Buna görə də qeyd etdiyim yazı səpgi və eləcə də yeri gəldikdə qədim lüğət və ibarələrdən istifadə etmək müəllif üçün icbari bir hal olmuşdur. Çünki, qədim lüğətlərin yerinə yaxşı adət etmədiyim təzə sözləri işlətmək üçün lüğət kitabına baxsaydım ehtimal ki, cümlələrin yazılmasında süni hallar meydana gəlirdi və xatirələr dəyər-siz bir hala düşərdi. Hər halda mən bu yazını kitab hesab etmirəm. Müntəzəm bir xatirə və ya qeydlər də deyil. Bu yazılar demək olar ki, sadəcə olaraq gördüyüm hadisələrin təsvirindən ibarətdir. Burada yazılmış imla və mətləbləri olduğu kimi şərh etmək sahəsində də bir çox nöqsanlara yol verildiyini etiraf edib, on bir il zindanda qalmış bir adamın yorğun və sarsılmış beyninin məhsulunu nəzərdən keçirir.

Azərbaycanın İranın başqa əyalətlərindən geri qalması haqda S.C.Pişəvəri ilə razılaşmayan Tehrandakı bəzi qəzetlərə cavab olaraq: "...O məqaləni yazanlar Təbriz şəhərini gəlib görsəydilər qətiyyənlə təsdiq edərdilər ki, heç onu Cəndəq və Bəndərabbasla da müqayisə etməzdilər. Urmiyə (Rzaiyyə), Ərdəbil, Xoy qətiyyənlə Kaşan və Qum ilə belə müqayisə edilə bilməz.

"Bizi öz halımıza qoysunlar"

Dərsurəti ki (halbuki) Rza xan meydana çıxmazdan əvvəl abadlıq və fərhəng (maarif) cəhətdən bu şəhərlər hətta Tehranın özündən belə irəli idilər. Təbrizdə teatr və nümayişxanələr olduğu zamanda Tehrandan bu ad ilə adlandırma mümkün olan bir müəssisə belə yox idi. Astarada xalqın öz köməyi və təşəbbüsü

ilə açılan mədrəsənin nəzərini (tayını) İsfahanda görmək mümkün olmazdı. Təbrizin, Ərdəbilin ticarət müəssisələri bütün İranda şöhrət və etibarda birinci hesab olunardı. Urmiyənin gözəlliyi, abadlığı İranı səyahət edən avropalıların əsərlərində mühüm yer tutardı. İndi istərdik Azərbaycan haqqında məqalə yazanlar gəlib bu şəhərləri nəzərdən keçirəydilər.. Təbriz indi hətta Qəzvinlə belə müqayisə edilə bilməz...

Bəndərşahdan Bəndər Şahpura qədər (bəndər-liman) qurulan dəmir yol xətti bizim zəhmət və rəncbərin (zəhmətkeş, kəndli) məhsuludur. Mazandaran və sair şəhərlərdə vücuda gələn (yaradılan) fabrikləri Azərbaycan kargərləri (fəhlələri) dolandırır. Hətta Tehranın ağır işləri bizim kəndlərimizi tərk edib çörək dalınca gedən cavanlarımızın öhdəsindədir...

Azərbaycan Tehrandan bir şey istəmir. Onu öz halına qoysalar kafidir. Ona imkan versələr öz əli öz işlərini idarə etsin. Bədir!

"Bir ayın içərisində firqəmizin dəftərinə və ruznaməmizin idarəsinə mindən artıq şikayət ərizələri gəlmişdir. Bu ərizələrdə dövlət məmurlarının və onların təchiz etdikləri əşrə və cəllad dəstələrinin Azərbaycan xalqı ilə etdikləri vəhşiyanə rəftar çox diri və canlı bir surətdə tənzim edilib, xalqımızın göz yaşları ilə ziynətlənmişdir. Siz əgər bir və iki gün idarələrimizə gəlib, bu ərizələri gətirən azərbaycanlıların qiyafələrinə baxsanız, onda bizim qəlbimiz yandı, vicdanımızın üsyan etdiyi səbəblərini anlarız.

Azərbaycan xalqının dilini bağlayıb, onun zülm və fişar nəticəsində məhv etmək fikrində idilər. Demokrat dünya və onun şəhərimizdə olan nümayəndələri bu faciəni və bu vəhşilikləri əgər görə bilməzlərsə, onda öz azadixah və demokrat xalqlarının onlara tapşırıqları vəzifəni layiqincə əncam verdikləri üçün vicdana və əxlaq bəşəriyyət müqabilində məsuldurlar. Əgər görüb, eşidirsə,

Karlar eşitsin, korlar da görsün

bəs nə üçün onu öz millətlərinin və öz ruznaməsələrinin nəzərinə yetirmək istəmirlər. Xalq məhv olunur, insanların varlığı və heysiyyəti ayaqlar altında taptalanır və bu indiki əfv üçün tənqid. Bu əsrdə mütəməddin millətlərin aliməqam nümayəndələrinin yaşadığı bir ölkədə xalqın dodaqlarını kəsir, dərilərini soyurlar. Keçən nöm-

rədə üç, ya dörd yaşlı bir qızın jandarm sərnişini ilə öldürülmüş cəsədini əyani şəkildə intişar verdik. O biri gün jandarm məmurunun bir kəndlini altında əzib həyatına xətmə verdiyi xəbəri yazdıq. Üç nəfəri öldürüb, 9 nəfəri ağır surətdə yaralayan, Sadıq Müctəhidi azad bir surətdə Təbrizin küçə və xiyabanlarında gəzib, sinəsini daha da qabağa verməkdədir. Ədliyyə pul alıb böyük cinayətkarı oturtmuş, Dadistan isə mizin dalında kağızlar və pərvəndələr (sənədlər) içərisində qərq olub, qalmışdır.

Sədrüddə bərbəriyyət dövrəsinin ağır vəhşətini andıran cavan uşaqların budlarına dağ basmaq əfsanə deyil həqiqətdir. Bu həqiqəti örtüb, basdırmaq üçün Tehran dövləti "Azərbaycan" ruznaməsinin Tehrandan intişarını qadağan edir. Xalq

gözünü bağlayıb və qulağını kar saxlamaq istəyir. Qoy bütün dünya bilsin və Azərbaycanın mərkəzində yaşayan mütəməddin dövlətlərin nümayəndələri gözlərini açıb görsünlər ki, Tehran dövləti Azərbaycan xalqından intiqam çəkir, ona azadlıq əvəzində cəlladlardan qatillərdən himayət edən, onların cinayətlərinin üstünü örtən xain ədliyyə məmurları, cani, jandarm rəisləri, vəhşi və qaniçən bəxşdar və dehdarlar verməkdədir. Biz bu gündən etibarən cinayət qurbanlarını mütəməddin (mədəni) ölkələrin nümayəndələrinin qapılarına göndərməyə məcburuq, qoy bütün dünya bilsin ki, Azərbaycanda qanun və ədalətdən bir əsər yoxdur. Tehran hökuməti və azadlığı məhv etməyə çalışan mürtəcelər xalqımızı ayaqlar altında məhv və nabud etmək fikrindədirlər.

Qoy hamı bilsin ki, Azərbaycan xalqı özünün daxili işlərini idarə etməyə bəşəriyyət müqabilində məsuldur.

Qoy mənşur Atlantik kimi millətlər azadlığın əsasını təqib edən sənədlərdə bu cinayətləri təbriə etmək üçün maddələr və dəlillər tapıb, göstərsinlər. Azərbaycan xalqı bu vəhşiliklərə baxmayıb yaşayacaq, özünün rəhbəri olan Demokrat Firqəsinin bayrağı altında zülm və əsarətə xətmə verəcəkdir. Bununla belə tarixin məsuliyyətini boynumuzdan atmaq üçün kəndliyə haqqını öz gücünə almalsan deməkdən əlavə onun sözlərini dövlətin qulağına və buna möhkəm şəhid tutmaq üçün aşığıdakı məktubu təyine edib, Azərbaycanda olan xarici konsulxanalara göndərdik. Məktubda kəndlilərin firqəmiz təvəssüti ilə dövlət idarələrinə, məxsusən ədliyyəyə yazdıqları şikayət məktubların nömrələrindən bir sırasını qeyd edirik. Bu məktubların tamamilə təsirsiz və cavabsız qalmasını göstərdik."

S.C.Pişəvəri irsinə nəzər salarkən

"Bizi öz halımıza qoysunlar"

"Bizi öz halımıza qoysunlar" başlığı "Azərbaycan" qəzetinin 25 sentyabr 1945-ci il tarixili baş məqaləsindən götürülmüşdür. Həmin məqalədə Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin banisi S. C. Pişəvəri Tehran qəzetlərindən birinə cavab olaraq Azərbaycanın acınacaqlı vəziyyətindən danışır, Azərbaycan xalqına qarşı dövlət məmurlarının xəyanətlərini ifşa edir və göstərir ki, "azərbaycanlı mövcud nöqsanlı qanunlar çərçivəsində belə özünü idarə etməyə qadirdir. Tehrandan heç bir kömək istəmirik, bizi öz halımıza qoysunlar".

Lakin Tehran və onun arxasında duran imperialist dövlətlər bizi öz halımıza qoymadılar. Azadlıq istədiyimiz üçün bizi atom silahı ilə hədələdilər, hərəkətimizi odlu silahla boğdular. Sonra isə öz cinayətlərinə haqq qazandırmaq üçün böhtan və iftira silahını işə saldılar. İndi 45 ildir ki, bu silahlardan təkə İran miqyasında deyil, bəlkə bütün dünya miqyasında istifadə edirlər. Bu bizi heç də təəccübləndirmir. Lakin bizi təəccübləndirən odur ki, "Komsomolskaya pravda", onun səhifələrində çıxış edən S. Budkov və N. Kuznetsova Azərbaycan xalqının milli hüquqlarına qarşı çıxanların sırasına qoşulmuş, onların dediklərini təkrar edir, təkə Azərbaycan xalqı deyil, kürdlərin, türkmənlərin, bəlucların və ərəblərin milliyyətini inkar edən, onları islam ümməti adlandıran "Tehran Tayms" qəzetinin (1990) və yüz illərlə tropik Afrikanı, Hindistanı, Yaxın və Orta Şərqi, o cümlədən İranı müstəmləkə və yarımmüstəmləkəyə çevirən Böyük Britaniyanın Təbriz konsulunun (1945) bizə qarşı yağdırdığı böhtan və iftiralara əsaslanaraq Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin milli simasını şübhə altına alır, onu xarici dövlətin ilhaq planının icrası üçün yaradılan oyuncaq təşkilat və Azərbaycan xalqının demokratik hərəkatını qeyri-milli hərəkat kimi göstərməyə cəhd edirlər. Qəzetin müsahibləri "Tehran Tayms" və ingilis konsulundan daha artıq canfəşanlıq edir. Azərbaycan fədailərini beistilahlı azərbaycanlı fədai yox, türkdilli sovet vətəndaşları adlandırır. "Komsomolskaya pravda"nın müasir İran tarixinə müraciəti və Kuznetsovaları İran mövzusunda müsahibəyə dəvət etməsi heç də təsadüfi deyildir. Sovet İttifaqının kütləvi informasiya vasitələri, o cümlədən də xüsusilə "Komsomolskaya pravda"nın "sərbəzxana" sosializmini "ifşa" etməklə məşğul olduqları üçün belə sosializmi meydana gətirən "inzibati amirlik" siste-

minin daxili və xarici siyasətini də "ifşa" edirlər. "Komsomolskaya"nın İran hadisələrinə marağı da elə buradan irəli gəlir. Azərbaycan xalqının

milli demokratik hərəkatını da "sərbəzxana sosializmi"nin xarici siyasəti baxımından qiymətləndirir, onu "sərbəzxana sosializmi"nin "işğalçı" qoşunları vasitəsilə fədai paltarı geyindirilən iranlıya oxşar türkdilli sovet vətəndaşları vasitəsilə yaradılmış qələmə verirlər. Elə buna görə də "Komsomolskaya"nın müsahibləri 1945-46 ci illərdə Azərbaycanda baş verən hadisələri işıqlandıran "Fərman", "İrane ma", "Cəbhə", "Keyhan" və bir çox bitərəf və qeyri-kommunist Tehran ruznamələrini nəzərdən keçirməmiş, özünə zəhmət verib Doktor Məhəmməd Müsəddiqin 14-cü məclisdə Azərbaycan hadisələri və Azərbaycan Demokrat Fırqəsi barədə verdiyi bəyanatı oxumamış, xalq hərəkatına Böyük Britaniya konsulunun və Totalitar Demokratik rejimin gözü ilə baxmışdılar.

"Komsomolskaya"nın çıxışı elə bil işarə oldu. Bakı televiziyasının avqust ayında göstərilən "Dalğa" proqramlarından birində Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Şərqsünaslıq İnstitutunun elmi işçilərindən biri "Komsomolskaya pravda" da dərc edilən materialı şərh etdi. O, Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin yaranması, Azərbaycan milli hökuməti ilə əlaqədar "Komsomolskaya pravda"nın irəli sürdüyü yalan iddiaların və atdığı böhtanların üzərindən sükutla keçdi, dil haqqında verilən qanun və aparılan bir sıra islahatların mütərəqqi xarakterinə toxunmaqla kifayətləndi.

Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinin qəzeti də Azərbaycan xalqının milli hərəkatını günün məzənnəsinə uyğun mövqedən qiymətləndirir. Qəzetin 24 avqust tarixli nömrəsində dərc edilmiş "Bir güneylinin taleyi" adlı məqalə də belə bir mövqedən yazılmış və "Komsomolskaya pravda"nın çıxışı bir növ "təkmil" ləşdi-

rilmişdir. Bu məqalədə inqilabi mühacirət iki yerə, "inqilab etmiş, milli dövlət qurub, müstəqillik qazanmış və heç bir vəch ilə öz azad həyatını unuda bilməyən sənətsevər güneylilərə, vətənə və inqilaba xain çıxmış, öz torpağını və millətini vəzifəyə (hansı vəzifəyə?!) satan nökrə, qula çevrilmiş rəhbərliyə" bölünür. Məqalənin müəllifi 35-40 il bundan əvvəl Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin daxili ixtilafının ya kənardan müşahidəçisi olmuş və ya bu ixtilaf-lara görə fırqədən qovulmuş, mürtece rejimlərin cənubda törətdikləri cinayətləri sükutla qeyd etmiş, elə buna görə də cənub üçün yox, şimal üçün inqilab rəhbəri olmaq iddiasına düşən və bu yol ilə özünə xalq qazanmağa can atan mənəb düşkünlərindən eşitmişdilər. Hər iki halda bir ölkənin vətəndaşı başqa bir ölkə tarixini tədqiq edərkən bitərəf olmalı, ağı qaradan və yaxşını pisdən ayırmalıdır. Lakin bir güneylinin taleyi ilə maraqlanan məqalə müəllifi tarixçi məqamına və jurnalist etikasına arxa çevirmiş, Azərbaycan Demokrat Fırqəsinə şüurlu olaraq, ləkələməyi öz qarşısına əsas vəzifə kimi qoymuş və bu baxımdan Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin rəhbərliyini inqilab xaini, torpağını və millətini satan (kimə satan?!) nökr adlandırmaqdan çəkinməmişdir. Başqa bir ölkəyə mənsub olan partiyanın rəhbərliyi əleyhinə qaldırılanlar bu əxlaq normalarına əsaslanır?

Bununla əlaqədar Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsi qəzetinin redaksiya heyətindən sual olunur:

1. Azərbaycan Demokrat Fırqəsi daxilində baş verən ixtilafın müəllifin vətəni olan Sovet Azərbaycanının siyasi və ictimai həyatına nə kimi mənfi təsir buraxmışdır?

2. Sovet Azərbaycanında başlanan demokratik proseslərin dərinləşdiyi, erməni millətçilərinin respublikaya qəsd düzəldikləri, Azərbaycan xalqının milli birliyə su və hava kimi ehtiyac hiss etdiyi bir zaman başqa ölkəyə mənsub olan bir partiyanın Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin daxili işinə qarışmaq, onun rəhbərliyini təhqir etmək, bu partiya ilə Stalin və Bağirov dili ilə danışmaq hansı siyasi və ideoloji tələblərdən irəli gəlir?

Məqalə müəllifi fırqə rəhbərlərini xain, vətən və millət satqını adlandırmaqla kifayətlənmiş. O, Azərbaycan Demokrat Fırqəsinə "siyasi mövqeyini əldən vermiş, inqilabi mübarizliyini itirmiş, simasızlaşmış və məişət məsələləri ilə məşğul olan bir təşkilat" kimi göstərməyə çalışır. Yenə də təkrar edib bir daha məqalə müəllifindən sual olunur: Siz nə vaxtdan, nə dərəcədə və hansı kanal vasitəsi-

lə Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin daxili fəaliyyəti ilə tanış olmuşsunuz? Haradan və nədən bilirsiniz ki, fırqə öz siyasi simasını "itirmişdir?"

Müharibə nəticəsində bir tikə qara çörəyə möhtac olan bir ölkəyə pənah gətirmiş qadın və kişiləri, qoca və uşaqları balıq vətəqlərində və fəhlə kazarmalarında yerləşdirmək, onları neft mədənlərində və tikinti idarələrində, müharibə nəticəsində işçi qüvvəsini əldən vermiş kolxoz və sovxozlarda fəhləliyə, özü də qara fəhləliyə düzəltmək ilə məşğul olmaq siyasi simanı itirmək deməkdirmi?!

Azərbaycan Demokrat Fırqəsi siyasi səhnəyə qədəm qoyduğu ilk gündən başlayaraq həm sağdan və həm də soldan min bir ittihama məruz qalmışdır. Məqalə müəllifinin belə bir fırqəyə qarşı olan ittihamçılar sırasına qoşulmasını nə ilə izah etmək olar? Azərbaycan Demokrat Fırqəsinə tam hücum xarakterli məqaləni çap edən qəzet nə üçün azərbaycanlı öz ana dilindən məhrum edən, onun milli varlığını inkar edən, İranı 54 milyon əhali üçün böyük bir zindana çevirən, yüz illərlə əzilməyə məhkum edilmiş, şahların və şeyxlərin zülmünə məruz qalan xalqın mübariz oğullarını, o cümlədən azərbaycanlıları beş dəqiqəlik "şəriət" məhkəmələrində ölümə məhkum edən, yüzlərlə azadlıq yolu mübarizlərini dar ağacından asdıran totalitar teokratik rejimin cinayətləri üzərindən sükutla keçir?

Nə üçün 44 il vətəndən, elindən - obasından və qohum - əqrabasından uzaq düşən, lənətə gəlmiş mühacirətin təhqirlərinə dözən cənublu iki yerə parçalanır. Onların barmaqla sayılan bir neçə nəfəri "inqilabçı" və "vətənpərvər" kimi qələmə verilir və uzun bir mübarizə yolu keçmiş böyük bir inqilabçı nəsələ qarşı iftiralər yağdırılır?

"Bir güneylinin taleyi" adlı məqaləyə cavab yazarkən Pişəvərinin 45 il bundan əvvəl Azərbaycanın daxili işlərinə qarışan Tehran qəzetlərindən birinə xitabən yazdığı cavabın ünvanını bu məqaləyə başlıq verməyimiz heç də təsadüfi deyildir. Biz indi "Komsomolskaya pravda" və ya Qarabağa Yardım Komitəsi qəzetinin redaksiyasına xitabən S.C.Pişəvərinin ifadəsilə deyirik: Azərbaycan Demokrat Fırqəsi siyasi mövqeyini əldən "versə" də, inqilabi mübarizliyini "itirsə" də o özünü idarə etməyə qadirdir. Bizi öz halımıza buraxın!

Ə. Ə. Lahrudi,
"Mühacir"

№ 3 sentyabr 1990 - ci il.

S.C.Pişəvəri irsindən

Böyük maarif xadimi Rüşdiyyə

Yüz ilə yaxın ömrünü maarif yolunda, azadlıq yolunda nadanlıq və cəhalət əleyhinə mübarizə işinə sərf etmiş olan q o c a m a n

müəllim, mərhum Hacı Mirzə Həsən Rüşdiyyə Azərbaycan müllətinin fəxr edəcəyi ən parlaq və tarixi simalardan biridir.

Rüşdiyyə xalqımızın böyük maarif xadimidir. Hacı Mirzə Həsən yaxşı bilirdi ki, hər bir xalqın tərəqqisi onun mədəni-maarif səviyyəsinin tərəqqisi üçün şəraitdən və vəsaitin mövcud olmasından asılıdır. Buna görə o, bu şəraiti yaratmaq və lazımı vəsaiti əldə etmək uğrunda var qüvvəsi ilə çalışmışdır.

Rüşdiyyə böyük təcrübəli bir müəllim idi. O, təlim və tərbiyyə üsulunun əsası olan ana dilini təbliğ edib yayırdı. Belə ki, o hər şeydən əvvəl Azərbaycan əlifbasını asanlaşdırmaq fikrinə düşmüş və bu barədə Azərbaycan dilində dərs demək təşəbbüsündə olmuşdur. Həmin üsulun köməyi ilə uşaqlar öz ana dillərində altmış saat ərzində yazıb-oxumağı öyrənə bilirdilər.

Azərbaycan dilinin tədrisi üçün Rüşdiyyənin üslub ilə tərtib etdiyi kitab qırx il bundan əvvəl Təbrizdə çap olunmuş "Vətən dili" adlı tarixi əsəridir. Bu kitab istər doğma Azərbaycan dilində olması etibarlı ilə və təzə sövti-üslu tədrisi ilə yazılması cəhətdən, eləcə də elmi nöqteyi-nəzərdən Azərbaycan maarifi tarixində misilsiz bir əsərdir.

Hacı Mirzə Həsən Rüşdiyyənin təzə tədris üsulu əsasında məktəblər açmış səyi xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Rüşdiyyənin açdığı məktəb istibdad və mövhumatçılar tərəfindən doqquz dəfə bağlandısa da, öz fikrindən əl çəkmədi. Təzə məktəbdə, təzə əlifba əsasında tədrisi Azərbaycan dilində davam etdirdi. Böyük maarifpərvər xadim Hacı Mirzə Həsənin fəaliyyətini bir kiçik məqalədə lazımcına şərh etmək qeyri-mümkündür. Biz oxucularımıza Azərbaycan dilində onun "Vətən Dili" adlı əsərinin elmi təhlilini və nümunə olaraq bir səhifəsinin klişəsini çap etməyi vədə edirik.

"Azərbaycan", 6 mehr 1324
(28 sentyabr 1945)

1945-ci il sentyabr ayının 5-də Azərbaycan Demokrat Firqəsinin orqanı olan "Azərbaycan" qəzetinin birinci sayı çapdan çıxmışdır. "Qəzet birinci sayından başlayaraq Azərbaycan dilində çıxırdı. 2-3 ay müddətində bu qəzetin hər nömrəsində bir-iki məqalə fars dilində verilir. Bu vasitə ilə qəzet bir tərəfdən Azərbaycan xalqının istəklərini, ADF-nin məram və məqsədlərini İranın bütün xalqlarına çatdırır, digər tərəfdən İranda 40-dan çox azadlıq uğrunda mübarizə aparan qəzetin mərkəzi hökumət tərəfindən bağlandığı bir şəraitdə İran xalqlarının azadlıq hərəkatını müdafiə edirdi.

Xalqın siyasi mübarizəsi ilə yanaşı, ADF-nin rəhbərliyi altında həyata keçirilən bir sıra siyasi-təşkilati işlər barədə sənədlər "Azərbaycan" qəzetinin hər sayında xalqa təqdim olunur və müvafiq sənəd barədə ətraflı izahat verilir. Belə ki, Azərbaycan Xalq Konqresinin müzakirələrindən sonra "Azərbaycan Məclisə Müəssisane Millisinin qərarları", "Azərbaycan Məclisə Müəssisane Millisinin elamyyəsi", "Azərbaycan Məclisə Müəssisane Millisinin bəyannaməsi" və "Azərbaycan Milli Məclisinin seçki qanunu" kimi sənədlər tam mətni ilə bu qəzet vasitəsilə xalqın diqqət

"Azərbaycan" qəzeti səhifələrində AMH-nin demokratik islahatlar proqramı (Azərbaycan xalqının böyük 21 Azər hərəkatı, ana dilinin rəsmi dövlət dili elan edilməsi, kəndlilər arasında torpaq bölgüsü barədə qərarlar, milli universitetin, teatrın, konservatoriyasının, orkestrin, ana dili bazasında kəndlərdə və şəhərlərdə 3000-ə yaxın ibtidai və orta məktəbin təsis və s.) barədə xalqa və bütün dünyaya geniş, ardıcıl məlumatlar təqdim olunurdu. 1946-cı ilin iyul-oktyabr aylarında Paris Sülh Konfransında rəsmi nümayəndə kimi iştirak edən AMH-nin baş prokuroru Firidun İbrahiminin

S.C.Pişəvərinin şah əsəri - "Azərbaycan" qəzeti Azərbaycan Demokrat Firqəsinin orqanı "Azərbaycan" qəzeti haqqında

(5 sentyabr 1945 - 11 dekabr 1946)

"Azərbaycan" qəzeti xalq firqənin məram və məqsədini Azərbaycan dilində çox aydın və məntiqli surətdə çatdırırdı. Firqənin müraciətnaməsində olduğu kimi "Azərbaycan" qəzeti də Əsas Qanunda göstərilən əyalət və vilayət əncümənlərinin təşkil edilməsinə çox böyük əhəmiyyət verirdi. Qəzet yazırdı: "Biz bütün İranda həqiqi demokratik üsulun bərpasını, Azərbaycan xalqına daxili azadlıq və muxtariyyət verilməsini, bütün məmləkətin adilənə qanunlarını gözləməklə bərabər Azərbaycanın öz müqəddəratını özü təyin etməsini istəyirik" (qəzetin 5.09.1945-ci il sayı).

"Azərbaycan" qəzeti İranın digər regionlarında azadlıq, milli hüquqlar və demokratiya uğrunda baş verən xalq hərəkatlarının Azərbaycanadakı 21 Azər milli-demokratik hərəkatı ilə əlaqələndirilməsində və onlar arasında ümumi birliyin təbliği yolu ilə vahid anti-şah cəbhəsinin yaradılması işində əvəzsis xidmətlər göstərmişdir. Türkmənlər, aysorlar, kürdlər və başqa xalqlar da ADF-nin yaranmasını bu qəzetə göndərdikləri teleqram və məktublarla alqışlayırdılar. Kürdüstan Demokrat Partiyasının 20 min nəfər üzvü tərəfindən Mahabad şəhərindən S.C.Pişəvərinin adına göndərilmiş məktub da məhz "Azərbaycan" qəzetində çap edilərək Azərbaycan xalqının diqqətinə təqdim edildi və onların milli-azadlıq və milli-demokratik mübarizə cəbhəsində tək olmadıqlarına işarə olundu. Qəzetin səhifələrində bu barədə oxuyuruq: "...son dərəcə iftixar və təmiz ürəklə, demokrat və azadlıq firqənin bu müqəddəs məramını təbrik edirik. Bütün azərbaycanlı qardeşlarımızın üzünə yeni və azadlıq səhərləri açan bu məramı son damla qanımıza qədər müdafiə etməyə hazırıq" (qəzetin 17 sentyabr 1945-ci il sayı).

və müzakirəsinə təqdim edilirdi.

"Azərbaycan" qəzeti 12 dekabr 1945-ci il tarixində yaradılmış Azərbaycan Milli Hökumətinin (AMH) iş proqramını xalqa elan etdi. Həmin yazılarda deyilirdi ki, AMH-nin proqramında İran daxilində Azərbaycanın muxtariyyət prinsipinə riayət olunmuş, Azərbaycanın siyasi, iqtisadi, ictimai, mədəni həyatının bütün sahələrinin milli azadlıq və demokratiya əsasları üzərində yenidən qurulması, inkişaf etdirilməsi, Azərbaycanın muxtariyyətinin qorunması və möhkəmləndirilməsi kimi yaxın müddətdə görülməli əməli vəzifələr müəyyən edilmişdir. Proqramda qeyd olunmuşdu ki, demokratik əsaslar üzərində qurulan AMH İranın istiqlaliyyəti və ərazi bütövlüyünü tanıyır və ona heç bir xələl gətirməyəcəkdir. AMH proqramında xüsusi mülkiyyət də qəbul edilir və göstərilirdi ki, bu qərar məmləkətin iqtisadiyyatının tərəqqisinə və xalqın maddi rifah halının yüksəlməsinə şərait yaratmaq məqsədi güdür (qəzetin 13 dekabr 1945-ci il sayı).

"Azərbaycan" qəzeti səhifələrində "Sülh uğrunda" başlıqlı silsilə yazılarında bu islahatlarla bağlı deyilirdi: "Xalqımızın azadlıq vədəsi verən nidası bütün Yaxın Şərq ölkələrini bürümüşdür..." (qəzetin 10 noyabr 1946-cı il sayı).

"Azərbaycan" qəzeti səhifələrində tariximizin, şifahi xalq və milli ədəbiyyatımızın ən gözəl nümunələri çap olunmaqla adigədən səhələrin demokratik prinsiplər əsasında inkişafına böyük təkan verdi.

ADF orqanı olmaqla "Azərbaycan" qəzeti:

- İranda azərbaycanlılara milli mənlilik, milli kimlik hissələrini aşıladı, onların milli şüurunun formalaşmasında böyük rol oynadı;
- İran kimi çoxmillətli bir ölkədə milli-mədəni, hətta siyasi muxtariyyət əldə etmək, federativ dövlət quruluşuna nail olmaq imkanlarını təbliğ etməklə, bu təcrübəni bütün dünyaya yaydı;

- AMH-nin həyata keçirdiyi birlilik islahat tədbirlərini təbliğ etməklə, xalqda milli dövlətçiliyə güclü inam yaratdı, onun mümkünlüyünü, qurulması yollarını, formasını sərgilədi və azərbaycançılığı İran miqyasında yaşayan digər millət və xalqlar üçün nümunə kimi ortaya qoydu.

Bütün yuxarıda qeyd olunanları nəzərə almaqla "Azərbaycan" qəzetinin 1945-1946-cı illərdə Təbrizdə nəşr olunmuş 370 sayının AMEA-nın akademik Z.M.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutunun "Cənubi Azərbaycan" şöbəsinin müdiri S.Bayramzadə və Azərbaycan Respublikası Prezidenti İşlər İdarəsi yanında Siyasi Sənədlər Arxivinin direktoru, tarix üzrə fəlsəfə doktoru M.Bağirov tərəfindən 4 cildə hazırlanmış toplusunun bu gün çapına böyük ehtiyac duyulur.

Səməd Bayramzadə
26.06.2017

Milli Qəhrəman Firidun İbrahiminin şəhadətinin 70-ci ili anım mərasimi ilə qeyd edildi

Görkəmli inqilabçı, ictimai-siyasi xadim, diplomat, jurnalist, publisist, Azərbaycan Milli Hökumətinin Baş Prokuroru olmuş Firidun İbrahiminin şəhadətinin 70-ci ili anım mərasimi ilə qeyd edildi. Mərasim Azərbaycan Demokrat Fırqəsi və "İranlı Mühacirlər Cəmiyyəti" İctimai Birliyi tərəfindən təşkil olunub. Şəhidin silahdaşları, "21 Azər" Hərəkatının canlı şahidləri, tədqiqatçı alimlər, müxtəlif təşkilatların, ictimaiyyətin nümayəndələri və media təmsilçiləri Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində düzənlənən tədbirdə iştirak edəblər.

Mərasimi "İranlı Mühacirlər

Cəmiyyəti" İctimai Birliyinin sədri Rəhim Hüseynzadə açaraq öncə F. İbrahiminin xatirə məclisinə toplaşanların hər birinə iki qurum adından minnətdarlığını bildirib. Sonra iştirakçıları F. İbrahiminin ömür və mübarizə yoluna işıq saçan "Qartal ömrü" sənədli filminə baxmağa dəvət edib.

Filmin nümayişi başa çatdıqdan sonra o taylı-bu taylı bütün Azərbaycan şəhidlərinin xatirələri 1 dəqiqəlik sükutla yad olunub. R. Hüseynzadə məlumat verib ki, Milli Qəhrəmanın anım tədbiri çərçivəsində təşkilatçılar tərəfindən F. İbrahiminin 1946-cı ildə Təbrizdə buraxılan "Azərbaycanın qədim tarixindən" kitabına latın və ərəb qrafikalarında ikinci həyat verilib. Həmçinin "Müha-

cir" qəzetinin son sayı bütövlükdə ona həsr olunub.

AMEA-nın Şərqsünəslş İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, iqtisad elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Əkrəm Rəhimli (Bije) Firidun İbrahiminin həyat və mübarizə yolu barədə məruzə edib.

ADF MK-nın və İMC-nin İdarə Heyətinin üzvü, tibb elmləri namizədi, Firidun İbrahimi ilə 1946-cı ildə Təbrizdə keçirilmiş Azərbaycan Demokrat Cavanlar Təşkilatının qurultayında tanış ol-

rütbəsində təqaüdə çıxmış, təşkilat sədrinin birinci müavini Firidun İbrahimiyə təqdim edib.

"Dədə Qorqud" Fondunun rəhbəri, "Azərbaycan dünyası" beynəlxalq jurnalının baş redaktoru Eldar İsmayılov isə adı tariximizə əbədi həkk olunmuş Firidun İbrahiminin şanlı xidmətlərinə görə "Vətən övladı" ordeninə və "Dədə Qorqud" beynəlxalq mükafatına layiq görüldüyünü bildirib. O, hər iki mükafatı şəhidin qardaşı oğlu F. İbrahimiyə təq-

tunun aparıcı elmi işçisi, tarix elmləri doktoru, professor Solmaz Rüstəmov - Tohidi İrandan Azərbaycan mühacirətin tarixçəsinin şərhini verib. O qeyd edib ki, sıralarında xeyli insanı birləşdirən İranlı Mühacirlər Cəmiyyəti əvvəllər bu kontekstdə mövcud olmuş qurumların varisidir.

AMEA-nın Şərqsünəslş İnstitutunun şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Səməd Byramzadə Firidun İbrahiminin diplomatik görüşləri və fəaliyyəti barədə ətraflı məlumat verib.

Milli Qeyri- Hökumət Təşkilatları Forumunun rəhbəri Rauf Zeyni çıxışında belə tədbirlərin xalqımızın tarixinin kifayət qədər öyrənilməmiş səhifələrinə bələd olmağımızda, xüsusilə vətənpərvərlik tərbiyəsində müstəsna rólundan söhbət açıb. İMC-nin Ədəbi Birliyinin sədri, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Tariyel Ümid Firidun İbrahimiyə həsr etdiyi şeirini səsləndirib. İMC-nin Qazax rayon təşkilatının məsulu Hacı Müvəssəqi fəaliyyət göstərdiyi bölgənin rəhbərliyinin anım məclisinə məktubunu çatdırıb.

Sonda şəhidin qardaşı oğlu Firidun İbrahimi bütün doğmaları adından anım mərasiminin təşkilatçılarna, iştirakçılara səmimi minnətdarlığını yetirib.

muş Adilə Çernikbulənd xatirələrini dilə gətirib. O, mübarizə ənənələri ilə şöhrət tapan İbrahimilər nəslinə ADF MK-nın və İMC-nin şərəf diplomunu şəhidin adını və soy adını daşıyan, Azərbaycanın prokurorluq orqanlarında 37 il qüsuruz xidmət edib polkovnik

dim edib.

İran Xalq Partiyası (Tudə) rəhbərliyinin Berlindən Firidun İbrahimi ilə bağlı tədbirə ünvanladığı müraciətin mətnini həmin təşkilatın nümayəndəsi Murtuza Nizami oğlu tərəfindən çatdırılıb. AMEA-nın Şərqsünəslş İnsti-

Əsərlərin canlı prototipi Firidun İbrahimi

*Dolaşarkən şimal yeli,
Yurdu qızıl bayraqında,
Ellər ilə od yandırdın.
Ellər ilə od yandırdın.
Babəkilər ocağında.
Lakin əfsus, son işıq tək,
Söndün həyat çraqında.*

Bu misralar tanınmış Güney Azərbaycan şairi Həbib Sahirindir. "Namurad Firidun İbrahimiyə" adlı şeirin altı sətirinin hər misrasında bir tarix yatır, vətənpərvər və şərəfli bir mübarizin həyat yolları işıqlandırılır. O Firidun İbrahiminin ki, milli demokratik hərəkatın rəhbərlərindən biri olmuşdu. 1945-ci il dekabrın 12-də Seyid Cəfər Pişəvəri Nazirlər Kabinetini formalaşdıranda Firidun İbrahimini Azərbaycan Milli Hökumətinə baş prokuror təyin etmişdi.

26 yaşlı Firidun İbrahimi baş prokuror olmaqla yanaşı, ona Azərbaycan tarixi kitabının yazılması da həvalə olmuşdu. Tehran Universitetinin hüquq fakültəsini bitirən Firidun İbrahiminin gözəl qələmi və jurnalistlik təcrübəsi də vardı. Hələ tələbəlik illərində yazdığı məqalələrini "Rəhbər", "Mərdəm", "Ettelaat", "Ajir", "Zəfər", "Siyasət", "Azərbaycan" qəzetlərində çap etdirirdi. Hətta İran Xalq Partiyasının orqanı "Xavəre Nov" qəzetinə redaktorluq da etmişdi. Azərbaycan tarixi kitabının yazılmasında fəal iştirak edən F. İbrahimi Zeynalabidin Qiyamiylə birlikdə mövzuya aid materiallar toplayır, Təbrizin tarixi və coğrafiyası haqqında 100 il əvvəl Nadir Mirzənin fars dilində yazmış olduğu məşhur əsəri tərcüməyə başlatdırır.

F. İbrahimi Milli Hökuməti çökdürmək istəyən terrorçu qruplaşmalara qarşı mübarizə apararaq "Babəkilər ocağında, ellər ilə od yandırdı" "Babək" adlı köntüllü dəstə-

lərin təşkilatçısı olur.

Bu ictimai xadimin, vətənpərvər gəncin, istedadlı qələm sahibinin fəaliyyəti İranla məhdudlaşmır. 1946-cı ildə Parisdə keçirilən Sülh Konfransında iştirak edir.

ADF yaradıqdan iki gün sonra Təbrizdə ana dilində "Azərbaycan" qəzeti nəşrə başlamışdı. Qəzetin səhifələrində ilk zamanlar farsca da məqalələrə yer verilirdi. Qəzetin yubanmadan nəşri məsələsini S.C. Pişəvəri ortalığa gətirmiş və az müddətdə nəşrin ətrafına Həməz Fəthi Xoşginabi, İsmayıl Şəms, Firidun İbrahimi, Məhəmməd Biriya, Əli Fitrət, Yəhya Şeyda, Balaş Azəroğlu və s. gənc jurnalistləri, yazıçı və şairləri toplaya bilmişdi. 1946-cı ilin dekabrında xarici güclərin yardımı ilə şah rejiminin əskəri birlikləri Azərbaycanın üzərinə yürüş edir. Azərbaycan Milli Hökumətinin rəhbərlərini və Azərbaycan Demokrat Partiyasının fəallərini bir qismini Sovet Azərbaycanına gətirəndə Firidun İbrahimi bundan imtina edir. Təbriz qan içində boğulanda Firidun İbrahimi və məsləkdaşlarının bir çoxu həbs olunur. Uzun sürən işgəncəli istintaqdan sonra 1947-ci il mayın 22-sində Firidun İbrahimi, özü kimi başqa mərd vətən oğulları ilə bərabər Təbriz şəhərinin "Gülüstən" bağında edam edilir.

Həbib Sahirin yazdığı kimi "Babəkilər ocağında, məktəblərdə ana dilin oxutduran ustad olmasa da" onun özündən sonra izi, qəhrəmanlıq xatirəsi qaldı:

*Nə ellərin məktəbində
Kitabını açan oldu,
Nə yazdığı qızıl yazı
Rəvac tapıb dastan oldu.
Lakin sanma bu əsrdə*

Hər şey bitib nisyan oldu

Firidun İbrahimi edam edilə də, onu sevən xalqın qəlbində yaşadı və ədəbi qəhrəmana çevrilib. Mirzə İbrahimoğlu "Gələcək gün", Xəlil Rza "Hara gedir bu dünya?.." Həbib Sahir "Namurad Firidun İbrahimiyə", Mədinə Gülgün "Firidun" adlı əsərlərində onun obrazını yaradıblar.

M. İbrahimoğlu yaradıcılığında mühüm mərhələ təşkil edən "Gələcək gün" romanında həmin azadlıq hərəkatı bədii boyalarla göstərilir. Güney Azərbaycanı yaxından tanıması, xalqın həyatına dərinləndirən bələdiyyə M. İbrahimoğlu bu yaşantıları təsvir etmək imkanı yaradıb. Bu ona xalqın milli azadlıq hərəkatının baş qəhrəmanlarından biri kimi təsvir etdiyi obrazların prototipini canlı həyatdan götürmək şansını da verib. Romanda ikinci dünya müharibəsindən əvvəl və müharibə illərində İranda, Güney Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi proseslərdən, Pişəvəri hərəkatından, sovet ordusunun 41-ci ildə İrana girməsindən bəhs edilir.

Baş qəhrəman Firidunun prototipi 40-cı illərdə Güney Azərbaycanda milli demokratik hərəkatın rəhbərlərindən biri, alovlu vətənpərvər, prokuror Firidun İbrahimi-dir. Təbriz yaxınlığında, Azərsəhrdə anadan olan Firudin hakim rejimin məmuru Hikmət İsfahani ilə mübahisəsindən sonra həbs olunur. Sonra isə həbsdən qaçaraq Tehrana gəlir və istibdad rejimi əleyhinə mübarizə aparmaq üçün təşkilatlanmaqda olan bir qrupa qoşulur. Və hadisələrin mübarizə və faciə dolu axarı bundan sonra başlayır. "Gələcək gün" romanı güclü bədii ümumiləşdirmələrinə, real həyatda baş verən hadisələrlə bərabər səsləşdiyinə görə bu mövzuda yazılmış digər əsərlərdən fərqlənir. Romanda xalqın azadlığı uğrunda mübarizə apararaq Firudin İbrahiminin və

onun ailəsinin faciəsi inandırıcı bədii lövhələrlə təsvir olunur.

Başqa bir müəllifin-xalq şairi Xəlil Rzanın "Hara gedir bu dünya?.." poemasında Firudin İbrahiminin qəhrəman obrazı ilə rastlaşırıq. Tarixlər boyu "Hara gedir bu dünya?.." problemi bir çox xalqların sənətkarlarını düşündürdüğü kimi X. Rzanı da narahat etmişdir. Bu əsər Azərbaycanı ikiyü bölən, xalq əslindən, kökündən, tarixindən, qədim ənənələrindən, mənəviyyatından ayırmaq üçün bütün vasitələrə əl atan qüvvələrə qarşı çevrilmişdir.

Əsərin "Qalx ayağa Vətənim!" bölməsində böyük məslək və əqidə sahibi, Milli Hökumətin baş prokuroru, məhbus Firidun İbrahiminin tərtəmiz kostyum geyib, qalstuk bağlayıb edam olunacağı vaxtı gözləməsindən söz açılır. Ölüm qabağı Firidunun:

- Mənim eşqim, məsləkim günəş qədər təmizkən,

De, nə üçün ölümə miskin getməliyəm mən?

- deməsi onun əqidəsinin paklığını göstərir.

Əsərin sonunda müəllif Firidun İbrahiminin nəfəsində, canında, iliyində, qanında əbədi yaşayan, "dosta dayaq, düşməne, yada qənim" olan:

Qalx ayağa, Vətənim!"

Qalx ayağa, Vətənim!"

-sözlərini bir daha xatırladı.

Firudin İbrahimi özündən sonra gələcək nəsillərə qəhrəmanlıqla dolu bir iz, xatirə qoya bildi və yaddaşlara həkk olundu.

*Pərvanə
Məmmədli,
filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru*

Səyyad Kərimovun (Dasi) 85 yaşı qeyd olundu

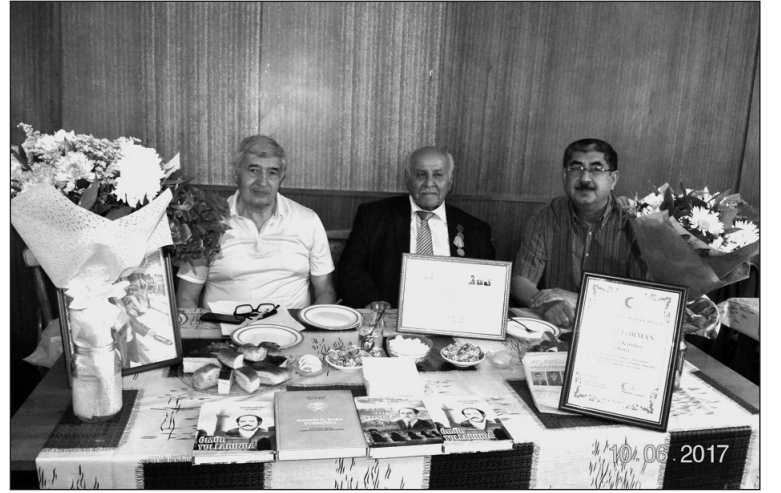
İyunun 10 - da "İrənlı Mühacirlər Cəmiyyəti" İctimai Birliyində yazıçı, publisist, fəal Səyyad Ağəmi oğlu Kərimovun (Dasi) 85 illik yubileyi qeyd olunub. Bu münasibətlə akt zalında düzənlənən yığıncağı İMC-nin sədri Rəhim Hüseynzadə açıb. O, 85 il əvvəl Lənkəran şəhərində dünyaya gələn yubilyarın mühacir taleyinin ötən əsrin 30-cu illərində yaşadılan siyasi proseslərin təcəssümü olduğundan danışıb. Qeyd edib ki, Səyyad da hələ yeniyetmə yaşlarından atası, fə dai A. Dasi nin təsiri altında mübarizlər sırasına qoşulub, Astara və Ərdəbildə cavanlar təşkilatının fəallarından olub. 1947-cı ildən valideynləri ilə Arazın digər tayına mühacirət etmək

məcburiyyətində qalıb. Məruzəçi əlavə edib ki, ali təhsilli toxuculuq mühəndisi S. Kərimovun (Dasi) işlədiyi bütün sahələrdə öncüllərdən olmasını onun layiq görüldüyü çoxsaylı medallar, diplomlar, xatirə hədiyyələri göstərmək

Diplomlar, ürək sözləri, təbriklər

dədir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvünün kitablarında toplanan müxtəlif əsərlər isə müəllifin zəngin söz və duyum dünyasından xəbər ve-

Aslan tərəfindən həmin təşkilatın diplomu ilə təltif edildiyini, təqdimat səlahiyyətinin ona həvalə olunduğunu söyləyib.

Təqdimatdan sonra digər təbriklər, ürək sözləri səslənib. İMC-nin Ədəbi Birliyinin sədri, AYB-nin üzvü, Dədə Qorqud Beynəlxalq mükafatı laureatı Tariyel Ümid yubilyara həsr etdiyi şeirini səsləndirib. "Bütöv Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoru Təmxil Ziyəddinoğlu Səyyad kişinin bu nəşrin fəal oxucuları və yazarlarından olduğunu deyərək onun yaradıcılığını səciyyələndirib.

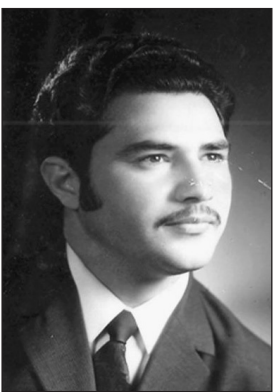
İMC-nin Qadınlar Təşkilatının sədri işləmiş Humay xanım Yərəfra isə S. Kərimovun (Dasi) təşkilatla daim sıx əlaqə saxladığından danışıb. Tarixçi alimlər Əkrəm Rəhimli (Bije), Səməd Bayramzadə, İMC-nin İdarə Heyətinin üzvləri Murtuza Nizamoğlu, Babək Şəriəti, İsmayıl Abdullahi, yubilyarın yaxın dostu, energetik Yaşar Vahabov və başqaları da səmimi duyğularını dilə gətiriblər. Tanınmış sənətkar Həsən Cəbrayılunun parodiyaları da məclisə xoş əhval-ruhiyyə bəxş edib.

Sonda Səyyad Kərimov (Dasi) çıxış edərək diqqətə görə hamıya minnətdarlığını bildirib.

rir. R. Hüseynzadə bütün bunların əsas götürülərək S. Kərimovun (Dasi) İMC - nin diplomu ilə təltif olunduğunu deyib və mükafatı sahibinə təqdim edib.

İrənlı Mühacirlər Cəmiyyəti sədrinin birinci müavini Firidun İbrahimi yubilyarı çoxdan tanıdığını, gənclərə daim ağsaqqal nümunəsi göstərdiyini vurğulayaraq Azərbaycan Respublikasının Qızıl Aypara Cəmiyyətinin prezidenti, millət vəkili Novruz

Tariyel Ümid
İrənlı Mühacirlər Ədəbi Birliyinin sədri
Dədə Qorqud Beynəlxalq Mükafatı Laureatı

Səni tək bir ana deyil,
Səni xalqın özü doğub.
Sənin fikrin, əqidənsə
Bizi doğub.

"Yaddan bizə ana olmaz",
"Dayələrin" yoxdur yeri.
Öz yurduna ana dedin,
Öz xalqına ana dedin,
Seyid Cəfər Pişəvəri!

Zülmət qorxub çəkdi köçün,
Günəşdən nur daşdı sən.
Yaşamadın özün üçün,
Xalqın üçün yaşadın sən.
Azadlığa çağırardın

Bizə anadan yaxın dayə lazım deyildir.

S.C. Pişəvəri

Azadlığa hər milləti.
Zaman özü verdi sənə
Bu qüruru, bu hünəri,
Seyid Cəfər Pişəvəri.

Hər cümləni, hər yazını
Dönə-dönə öyrənirik.
Sən tutduğun yol-yolumuz,
Səninlə bir yol gedirik.

Düşmənlərin yığın-yığın,
Yarpaqlar tək Xəzan oldu.
Sənin zirvən ucalığın
"21-i Azər" oldu.
Aparırıq Gələcəyə
Qəlbimizdə bu səhəri,
Seyid Cəfər Pişəvəri!

Fərəhnaz Şeybani

Mühacirətdə

İnqilabçı Əyyub Nəmininin keçdiyi ağır və məşəqqətli həyat yolunun və şahidi olduğu hadisələrin motivləri əsasında qələmə aldım

Şaxtılı, çovğunlu bir qış axşamı,
Ayrıldım yurdumdan, doğmalarım dan.
Qəlbimdə qəm-qüssə, mən ah gətirdim,
Vətəndən Vətənə pənah gətirdim.

***

Mühitin amansız zərbələrindən,
Bilmədim həyatdan kəsüm, bərişim?

Zülmü, haqsızlığı gözümlə görüb,
Haqdan, ədalətdən necə danışım?

***

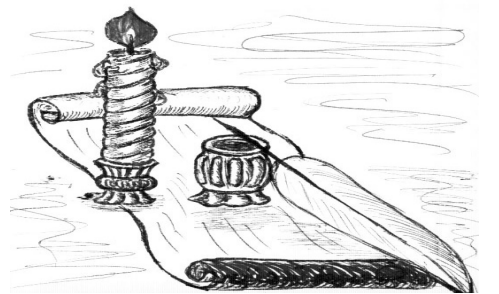
Vətəndən, torpaqdan söz düşən zaman,
Başımın üstünü bürüyür duman.
Ötən illərimin xoşbəxt çağları,
Gözlərim önündə canlanır o an.

***

İstərəm bir anlıq çətin də olsa,
Zamanın çarxını qaytaram geri.
Silərəm ömrümün səhifəsindən,
Bəxtimə yazılan qara günləri.

***

İgid oğulların, cəsur qızların,
Azadlıq uğrunda vuruşanların,
Yazılısın tarixə qəhrəmanlığı,
Şəhid məzarında uyuyanların.

BAŞ REDAKTOR:
Rəhim Hüseynzadə

Redaktorlar:
Həsən Ahəngi
Həsən Babai

Qəzet 18 yanvar
1994-cü ildə dövlət
qeydiyyatına alınıb.

Hesab nömrəmiz
Bankın adı: "Kapital bank" ın
1 sayılı Yasamal filalı
Hesab nömrəsi
AZ80AIB33080019443302338103

VÖEN: 1301812021

Ünvanımız: Bakı 9,
Əli bəy Hüseynzadə 66,
Tel: (012) 594-53-94

e-mail: irmuhacir@mail.ru

Qəzet "İrənlı Mühacirlər Cəmiyyəti" İctimai Birliyinin kompüter mərkəzində yığılıb. "Son Dakika" mətbəəsində çap olunub.

Tiraj: 250